
MEDALJON

O DR. IRENI NOVAK POPOV

Zapis, ki sledi, ni objektiven oris znanstvenega dela prof. dr. Novak Popov, ampak je fragmentarno pisanje nekoga, ki je od začetka s simpatijo spremljal delo znane profesorice, kolegice in potem tudi prijateljice. Je tudi negotov poskus, kako počastiti njeno okroglo obletnico – kako drugače kot spet s pisanjem o njej in njenem delu. Nimam namena in ambicije označiti njenega celovitega dela, ampak morda samo bolj v literarnem slogu poudariti nekatere najine skupne trenutke in izpostaviti najina srečanja in sodelovanja. Ne bom strogo sledila vrhovom v njeni strokovni karieri, analizo in sintezo znanstvenih dosežkov profesorice dr. Novak Popov bom prepustila drugim; ob njenih znanstveni in pedagoški karieri, ki ji lahko sledim že desetletja, bom označila njeno profesionalno in osebno življenje, kot sem ga lahko sledila v luči najinih srečanj. Vsi spomini so nepopolni in naključni, so prizadevanje proti toku časa in razkrivajo samo drobce dogajanja v nekem času in prostoru, a kljub vsemu v posameznih zapisih zbiramo fragmente in tako sestavljamo mozaik podobe drugega, ki je samo približek določene osebnosti, in to velja tudi za te moje spomine. V bistvu verjamem v eksistencialistično idejo v širšem razumevanju, da človeka opredeljujejo njegova dejanja, in kot »človek knjig« (»homme de lettres«) verjamem, da so v primeru dr. Novak Popov zavezujoči tudi njeno pisanje in njeni teksti.

Dr. Irena Novak Popov je bila zame velik vzor že od začetka. Kot literarna zgodovinarica je začenjala na Filozofski fakulteti samo nekaj let pred mano v okviru projekta Slovensko pesništvo upora. Jaz sem bila takrat študentka v predin postdiplomskem študiju. Morda naju je povezal pesnik T. S. Eliot, ki ga je ona preučevala v diplomskem delu, jaz pa na zaključku študija na primerjalni književnosti? To je seveda bolj retorično vprašanje, saj takrat še nisem dobro poznala niti nje niti njenega dela in sem z občudovanjem in samo od daleč spremljala njeno sistematično napredovanje in njene znanstvene dosežke, njeno univerzitetno kariero v osemdesetih letih, tako kot sem nasploh takrat in kasneje sledila dogajanju na svoji bivši matični fakulteti kot delu Univerze v Ljubljani, kjer sem leta 1983 doštudirala iz slovenščine (A), primerjalne književnosti (B) in filozofije (B), leta 1989 magistrirala in 2000 doktorirala. Že v mojih študentskih letih sem jo poznala kot asistentko prof. dr. Borisa Paternuja in že takrat sem se zavedala njene znanstvene opredelitve – preučevanja slovenske poezije. Najine poti so se stalno križale, saj sem bila tudi jaz vrsto let na koncu osemdesetih in v devetdesetih letih zaposlena kot lektorica na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Še preden je leta 1996 postala docentka, je nekega leta (ne spominjam se katerega!) tudi vodila lektorsko skupino na Seminarju slovenskega jezika, literature in kulture za tujce. Že takrat sem pri njej odkrila izostren čut za skupinsko delo in za organizacijo! Presenetila me je njena neizčrpna energija in delavnost. Bila je dosledna, strokovno zanesljiva in zahtevna do sebe in drugih, ko je vodila nas, večinoma mlada dekleta in se je prav z neverjetnim pedagoških zagonom in neomajno energijo lotila poučevanja tujcev in vodenja lektorske skupine na Seminarju.

Prelomnica v mojem poklicnem delu je bilo leto 2002, ko sem se zaposlila na Filozofski fakulteti Karlove univerze v Pragi. Poklic visokošolskega pedagoga, slovenista in slavista – literarnega zgodovinarja je usmeril tudi moj »način bivanja in obnašanja« v svetu: poleg pedagoškega dela sem tudi pisala članke, znanstvene študije in knjige in se udeleževala mednarodnih konferenc na Češkem, v Sloveniji in tudi drugod po Evropi in Ameriki, kot je bila navada v »postsocialističnem času«. Tako kot vsi literarni zgodovinarji slovenisti sva se z dr. Novak Popov srečevali na različnih konferencah in znanstvenih srečanjih. Skupna iskanja teoretičnih izhodišč ter izmenjave novih spoznanj na konferencah so bila gotovo produktivna: na naš način razmišljanja in pisanja so vplivale nove ideje in spoznanja. Včasih so bila poleg uradnega dela še bolj pomembna srečevanja z ostalimi udeleženci izven uradnega programa. Domača in mednarodna slovenistična srenja je postajala tudi zame, ki sem delala na neslovenski univerzi, sčasoma pregledna skupnost: med njimi so se oblikovali »zavezniki«, znanci in celo prijatelji. Mislim, da je tudi ona v tem obdobju začela podpirati in verjeti v skupno slovenistiko kot vedo, ki ni omejena samo s slovenskim univerzitetnim prostorom. Njej in še nekaterim drugim kolegom iz slovenskega univerzitetnega okolja dolgujem za ohranitev stikov s Slovenijo, kar je bilo za moje delo na Karlovi univerzi v Češki republiki ključno.

Prvič sva se zares zbližali na Konferenci o prvi svetovni vojni v slovanskih kulturah, ki jo je organizirali Ruska akademija znanosti v Moskvi leta 2004. Že prej se mi

je zgodilo, da sem slovenske kolege srečala in se z njimi zblížala na konferencah v tujini, tedaj sem se morda prvič tega zares zavedala. To so bili moji začetki »konferenčnih potovanj v neznano«, stikov ne samo na znanstveni ravni, ampak tudi srečanj s tujimi kulturami, z vso privlačno ambivalenco Drugega. V teh nekaj dneh, ki sem jih preživela v Moskvi, so me prevzemala nasprotujoča se občutja. Z navdušenjem sem sledila prispevkom na konferenci – a ne samo to. Bolj se spominjam dogodkov izven uradnega dela, morda ker je bila to ena izmed prvih tujih konferenc. Spominjam se utesnjujoče, a tudi aristokratske hotelske sobe v Moskvi. Zabavno mi je bilo, da se je na večerni recepciji v prostorih Akademije navdušeno nazdravljalo slovanski vzajemnosti z vodko. Ne bom pozabila na paranoično nočno čakanje na informacije o vstopu na letalo na moskovskem letališču Šeremetovo, ko sem odhajala domov. A po drugi strani se spominjam tudi prijetnih skupnih večerov, ki jih je za udeležence organizirala dr. Julija Sozina, in na katerih sva bili prisotni obe z dr. Ireno Novak Popov. Po moje naju je zblížala njena pripravljenost odpreti se drugim, ki je simpatično odražala osnovno človeško radovednost in toplino.

Slovenske konference so bile za nekoga, ki se ukvarja s slovensko književnostjo in živi v tujini, še posebno dragocene. V Sloveniji se je spominjam s konference v Novi Gorici, ki so jo organizirali novogoriški slovenisti leta 2010. S pesništvom Ljubke Šorli se je dr. Irena Novak Popov že pred tem ukvarjala; v njeni predstavitvi prispevka sem bila spet presenečena nad njeno znanstveno širino in poglobljenostjo analiz: raziskala je vse podobe soneta v pesniški ustvarjalnosti pozabljene Ljubke Šorli. Skupaj sva sodelovali tudi na konferenci o Tomažu Šalamunu leta 2013. Na žalost sem prispevek za skupno kolektivno monografijo samo poslala in se z dr. Ireno Novak Popov takrat nisva videli, nisem slišala njenega referata o naslednikih Tomaža Šalamuna (sem ga pa kasneje pozorno prebrala), saj je bila konferenca jeseni in takrat je ravno zapadel prvi sneg in sem se iz Gorenjske v Koper bala odpeljati z avtom.

V naslednjih letih sem začela sodelovati z njo. Prav v njenem primeru – in podobno sem reagirala tudi pozneje – me je pritegnila njena znanstvena osebnost, ki je izražala svojevrsten »slovenistični zanos«: prepričana sem, da sem tudi zaradi nje in njenega prijaznega povabila sodelovala pri konferencah, ki jih je organizirala kot predsednica Slavističnega društva Slovenije, na primer v Monoštru na Madžarskem (2009) in v Ljubljani (2010). Tematizirala sem pesniško osebnost Svetlane Makarovič, ki je bila poleg Daneta Zajca v fokusu enega sklopa razprav. V času, ko je ona kot predsednica Slavističnega društva organizirala slavistični kongres v Ljubljani (2010), sem se osredotočila na poezijo Lili Novy – kar je bila gotovo inspiracija z njene strani. Tudi v tem primeru je ob konferenci skrbno pripravila in uredila mednarodni zbornik, ki je presenečal po obsegu.

Dr. Irena Novak Popov se je udeleževala tudi naših mednarodnih simpozijev, ki smo jih slovenisti organizirali na Filozofski fakulteti Karlove Univerze in v Slovanski knjižnici Narodne knjižnice v Pragi, za kar sem ji bila vedno hvaležna. To so na začetku bila skromna znanstvena srečanja kolegov in nadarjenih študentov, potem pa so prav zaradi mednarodnih udeležencev – zaradi nje in drugih kolegov in Slovenije,

Slovaške, Poljske, Avstrije ... – dobivala mednarodni značaj. Ko sem s slovenisti leta 2005 organizirala konferenco o Edvardu Kocbeku, je kot strokovnjakinja za Kocbekovo poezijo brez pomišljanja prišla v Prago in sodelovala s prispevkom *Iracionalno v Kocbekovem pesniškem svetu*, leta 2007 objavljenem v zborniku. Družili smo se tudi izven Simpozija, hodili smo skupaj na gledališke predstave in posedali po emblematičnih praških kavarnah. Ni skrivala, da je tudi njo prevzela zlata Praga kot mesto, ki te očara na podzavestni ravni, ki te »zagrabi s svojimi krempļji«, kot je nekoč zapisal Franz Kafka. Rada se je vračala v Prago tudi privatno. Spominjam se, kako smo leta 2017 skupaj doživeli in pregledali vse judovske muzeje v Pragi – ob njej in njenem možu sem spet na novo – čisto z drugimi pomenskimi poudarki, odkrila mistično, judovsko Prago in njeno zgodovino.

Leta 2014 je prišla na mednarodni simpozij o stoletnici slovenistike na Karlovi Univerzi. Takrat je imela prispevek o mojem delu. Seveda sem bila globoko ganjena in presenečena. Presenetila me je njena znanstvena objektivnost in doslednost, analizirala je moje znanstveno delo in hkrati poezijo. S tem je počastila mojo angažiranost in tudi prizadevanja ostalih praških slovenistov pri organiziranju zelo zahtevne mednarodne konference, ki so jo spremljali dnevi in noči trdega dela.

Nášega zadnjega simpozija o Cankarju leta 2018 se ni mogla udeležiti – pogrešala sem jo, kljub temu da smo spet imeli odlično mednarodno udeležbo. Vendar je kljub vsemu sodelovala tudi pri tem mednarodnem projektu: prav ona je – skupaj s prof. dr. Matejo Pezdirc Bartol – nesebično prevzela recenzentsko delo kolektivne monografije.

Najino zbliževanje se je dogajalo leta in počasi sva postali prijateljici. Po drugi strani pa mi je postala vedno bližja tudi v svojem znanstvenem delu, saj se zadnja leta tudi jaz osredinjam na slovensko poezijo. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je po priljubljenem prof. dr. Borisu Paternuju prevzela »kraljevsko žezlo« poetičnega arbitra in postala priznan strokovnjak za slovensko poezijo v slovenskem in v širšem znanstvenem prostoru. Pisala je o poeziji kanonskih in nekanonskih osebnosti: o Otonu Župančiču, Josipu Murnu Aleksandrovu, o Edvardu Kocbeku, o Svetlani Makarovič, a osredinjala se je tudi na poetološka in tematološka vprašanja: razmišljala je o metafori in sonetu v slovenski poeziji in se tematsko ukvarjala z vojnimi pesmimi in zapiski iz prve in druge svetovne vojne ...

V teoretičnem diskurzu izhaja iz strukturalizma in postrukturalizma, kar je leta 2008 v reviji *Sodobnost* v razgovoru z Meto Kušar tudi sama priznala. V Sloveniji se je v literarnozgodovinskih in teoretičnih raziskavah še v drugi polovici 20. stoletja vedno preveč posvečalo biografski metodi in prav ona je odklanjala tovrstno biografsko metodo in pozitivistični pristop in poudarjala, da izhaja iz besedila in njegove analize.

Njeno metodo pri interpretaciji poezije lahko poimenujem s termini iz hermenevtične literarne teorije o »hermenevtičnem krogu«: analize vedno začenja »pozorno branje« in večkratno vračanje k pesniškem besedilu in kontekstu in šele potem sledi

poglobljena analiza. Del njene znanstvene metode je tudi čut za zgodovino, teksti so po njenem mnenju povezani z določenim časom in prostorom ter seveda tudi s tradicijo. Rada je raziskovala tudi medbesedilna razmerja.

Ni izdala veliko knjig, a vse monografije, ki jih je izdala po letih trdega, osredinjenega dela, so namenjene zahtevnemu bralcu in presenečajo zaradi poglobljenih raziskav in podrobne obdelave primarnega in sekundarnega gradiva. V tem me spominja na pokojnega profesorja dr. Jožeta Koruzo, ki je vodil moje delo na magisteriju. Ta me je zaradi svoje razgledanosti in poglobljenega znanja na konzultacijah vedno navdušil, a je bil bolj previden v pisanju in izdaji knjig, ki so jih večino izdali šele po njegovi smrti. Bil je namreč tip znanstvenika, ki je pri študentih in kolegih znan kot natančen polihistor, a pri pisanju knjig je bil zelo samokritičen in je pisal počasi. Tudi dr. Novak Popov ni nikoli izbirala lažjih poti pri znanstvenem delu in je bila zelo kritična in nepopustljiva do svojega dela, za vsemi njenimi znanstvenimi prizadevanji so vidni meseci in leta trdega dela in raziskovanja.

Obe njeni knjigi (*Sprehodi po slovenski poeziji*, 2003, in *Novi sprehodi po slovenski poeziji*, 2013) imam že leta v svoji knjižnici na dosegu na najbližji knjižni polici, namenjeni slovenskim knjigam, tako da sem njene analize lahko hitro vključila kot referenčno točko za pisanje člankov o slovenski poeziji. Posebno pomembne so njene raziskave slovenskega literarnega sistema po letu 1945, njeno raziskovanje zgodovinskih poetik v kontekstualnih in medbesedilnih razmerjih. Njena natančnost, objektivnost in znanstvena širina so me vedno fascinirali. Morda smo samo mi kolegi, ki smo se ukvarjali s poezijo, lahko razumeli, koliko znanstvenih virov je morala skrbno preučiti, da je lahko pisala študije o različnih literarnih pojavih, ki so dostikrat zapolnjevali prazna mesta v raziskovanju slovenske književnosti, in nam bralcem podajala inovativne analize različnih poetik!

Tudi jaz sem se začela usmerjati na poezijo in žensko ustvarjanje in sem tako črpala spoznanja in ideje iz njenih člankov in knjig. Marginalnost in pozaba pesnic v slovenski literarni zgodovini je bila v oči in ona je prva to zapisala – reflektirala je to pogumno in z veliko znanstveno odgovornostjo. Poleg znanstvene »strasti« in ljubezni do poezije v grškem pomenu besede sem v njenem znanstvenem pristopu odkrila tudi pogum in odločno resnicoljubnost: iskanje resnice za vsako ceno.

Kot njeno epohalno delo v smislu odkrivanja in razkrivanja mesta slovenskih pesnic v slovenski literarni zgodovini in kot ključno delo za slovenske feministične literarne raziskave jemljem antologijo v treh delih, ki jo je dr. Irena Novak Popov pripravljala več let in je izhajala postopno (Irena Novak Popov: *Antologija slovenskih pesnic*. Ljubljana: Tuma, 2003–2007. 1–3). Pri vseh treh je bila glavna urednica, napisala pa je tudi obširno študijo. S tem je še dodatno pokazala na nepravilnost, ki so je bile deležne pesnice v slovenskem prostoru.

V času, ko sva se zbližali, je veliko javno nastopala kot predsednica žirij za podelitev nagrad in bila članica raznih komisij (na primer kot predsednica Mire, članica žirije

za Jenkovo nagrado). Neprestana družbena izpostavljenost utruja in je dolgoročno poseg v intimnost. Osebnost in javno sta se ji zaradi njene funkcije in pozicije v družbi v njeni zgodbi začela prekrivati. Nekoč mi je omenila, da je bila kar nekaj let preveč angažirana v javnem prostoru, zato nekatere funkcije začenja opuščati. Odgovornost do slovenistike in slovenske poezije ji je ostala.

Nisem razumela nekaterih njenih sodb v času, ko sva se srečali nekaj let pred njeno upokojitvijo. Ko se je počasi odločala, da bo odšla v pokoj, je za to odločitev navedla razlog, da so ji sedanje generacije v doživljanju sveta že preveč oddaljene. Intelektualci so protislovne, kompleksne osebnosti in to velja tudi zanjo: prav ob istem času so ji podelili priznanje kot priljubljeni pedagoginji za nove generacije. Pri znanstvenem delu je bila vedno natančna in objektivna: morda je tudi ta sodba skrivala v sebi pretirano samokritiko.

Že ko je bila v pokoju, je ohranila še nekaj ur poučevanja, predvsem pa se kot znanstvenica »ni umirila«: ko sem jo pred leti srečala, me je prevzela s tem, kaj vse piše in kje se angažira in koliko začetih projektov in nenapisanih tekstov ima v mislih. Njena energija je tudi po odhodu s Fakultete in po uradni upokojitvi še vedno velikanska. Zanj je čas upokojitve samo čas brez pedagoških obveznosti, a z znanstvenim delom nadaljuje!

Kot osebnost je zanimiva tudi zaradi upornosti in neuklonljivosti, ki ju čutim nekje v ozadju njene osebnosti. Vedno so mi bile blizu skrite uporniške osebnosti, ki so iskale novih poti, ki so bile nekoliko drugačne kot večina, ki so bile tudi intelektualno neverjetno radovedne ... Prepričana sem, da ne moreš biti dober znanstvenik, če ne iščeš »novuma« v literarnoteoretičnih pristopih in literarnih analizah.

Včasih me je s svojimi izjavami presenetila: na primer s tem, da mi je v »trenutku svoje šibkosti« priznala, da je vse življenje hotela pisati pesmi. Razumela sem jo in skoraj sem sočustvovala z njo. Pisanje pesmi je osvobajajoč proces, poudarja princip svobode in odkrivanja novih svetov, je ukvarjanje z magijo besed in iskanje prave besede, je razcvet domišljije. Literarnoteoretični diskurz, s katerim se analizirajo pesniški teksti, je nasprotno vprašanje teoretične discipline in objektivnega pristopa, pogleda od zunaj, vprašanja metodologije, »odrekanja« in posredno včasih objektivnega zanikanja taiste svobode. Pisati o poeziji in pisati poezijo se včasih izključuje.

Počasi mi je zaupala svojo osebno zgodbo. Bile so mi simpatične tudi njene osebne poteze, kar sem odkrivala iz njenih pripovedi o posameznih obdobjih življenja. Zaznala sem posebno občutljivost, ranljivost, a hkrati občutek odgovornosti ter izostren socialni čut. Ob najinih srečanjih je vedno kazala veliko ljubezni in odgovornosti do svoje ožje družine in družine edine hčerke, posebno pozornost je posvečala majhnima vnukinjama, ki sta ji odprli nove dimenzije v življenju, predvsem pa prinesli radost. V sedanjosti sem tudi odkrila sočustvujočo osebo, ki jo

je prizadela begunska problematika in ki se je prav po eksistencialistično spraševala o mestu človeka v sodobnem svetu.

Tako kot v znanstvenem delu se je tudi ob najinih osebnih srečanjih kazala kot kolegialna in z občutkom do drugega. Po festivalu v Vilenici se nisem imela možnosti vrniti pravočasno domov na Gorenjsko. Prišla je na festival in mi brez omahovanja ponudila prevoz in tudi možnost prespati v njenem stanovanju v Ljubljani. Nekoč poleti je prišla k meni na obisk v Radovljico. Hoteli smo se odpraviti na izlet na Bled tudi zaradi tega, ker je nisem hotela obremenjevati s svojo ostarelo mamo. Prof. dr. Irena Novak Popov ni odšla na izlet, kot smo prvotno načrtovali, ostala je v stanovanju in skrbno in osredotočeno do konca poslušala napore mamine zgodbe.

Dr. Irena Novak Popov je bila in ostaja izjemna znanstvena osebnost na področju slovenistične znanosti, »arbitrer za slovensko poezijo«, a tudi kolegica in prijateljica. Upam, da bo s svojo neustavljivo energijo nadaljevala znanstveno delo še naprej, da bo ostala zavezana poeziji, slovenski literarni vedi, knjigam, ljudem in pisanju in da jo pri tem čaka v prihodnosti še veliko uspehov!

Alenka Jensterle Doležal